
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 338.46

DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2022.13.6>

Антоненко І.Я.

доктор економічних наук, професор,
Національний університет харчових технологій
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2299-2365>

Масюк В.В.

магістрант,
Національний університет харчових технологій

Antonenko Iryna, Masiuk Viktoriia
National University of Food Technology

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИДІВ ТУРИЗМУ В КИЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

STATE AND PROSPECTS OF THE DEVELOPMENT OF TOURISM IN THE KYIV REGION

Розвиток туризму України і, зокрема Київської області, є стратегічно необхідним та вигідним, оскільки область має велику кількість природно-рекреаційних ресурсів та потенційних дестинацій, що не отримали належного маркетингового забезпечення та відповідного брендингу. Потенціал області неосяжний, адже має можливість розвиватися майже в усіх напрямках туризму, таких як: МІСЕ, рекреаційний, пізнавальний, екологічний та ін. Тому, проаналізувати туристичні ресурси області, їх потенціал, описати сучасний етап розвитку та інноваційні впровадження в сферу туризму, висвітлити існуючі та потенційні туристичні дестинації, які в подальшому приймуть до уваги в розробці турів, розкрити існуючі проекти для загального розвитку туризму, обґрунтувати та описати заходи, які проводяться для підвищення рівня активності туристів та покращення туризму в цілому, задати напрямок для подальшого розвитку туризму області, є край необхідним.

Ключові слова: туризм, розвиток, дестинація, тур, туристичний потенціал, туристична привабливість території.

The development of tourism in Ukraine and, in particular, the Kiev region, is strategically necessary and beneficial, because of the region has a large number of natural and recreational resources and potential destinations that have not received proper marketing support and appropriate branding. The potential of the region is immense, as it has the opportunity to develop in almost all areas of tourism, such as: MICE, recreational, educational, ecological, etc. Therefore, to analyze the tourism resources of the region, their potential, describe the current stage of development and innovative implementation in the field of tourism, highlight existing and potential tourist destinations, which will be taken into account in the development of tours, reveal existing projects for the overall development of tourism, justify and describe activities, which are held to increase the level of tourist activity and improve tourism in general, set the direction for the further development of tourism in the area, it is imperative. The development of tourism in the country is an important mission to establish international relations and establish appropriate profitable market relations. Ukraine has many regions and regions that have a strong resource base and, at the same time, a sustainable tourist and recreational potential. However, at this stage, this potential is not realized in some way, due to which many opportunities for the implementation of projects beneficial to the country are lost. Kyiv region is one of the regions of

Ukraine that has a strong tourist and recreational resource base and the corresponding potential, but at the same time slow progress in the development of the brand of the territory. The region has many historical and cultural monuments, a large natural resource reserve, has an almost universal resource base, which provides an opportunity to develop many areas and types of tourism. Positive moments in the organization of tourist information centers and projects in the region are being followed, which provides opportunities for the tourist to become more familiar with the destinations and discover new interesting places for familiarization and inspection. At the same time, the involvement of local authorities should be carried out more actively, while ensuring the safety of tourists in modern conditions.

Key words: *tourism, development, destination, tourism potential, tourist attraction of the territory.*

Постановка проблеми. Розвиток туризму Київської області є стратегічно необхідним та вигідним, оскільки тут є природно-рекреаційні ресурси та DESTINATIONI, які цікаві, або можуть зацікавити потенційних туристів, але на даний час не отримали належного маркетингового забезпечення й брендингу. Туристичні ресурси Київщини різноманітні і можуть бути забезпечені такими видами туризму як МІСЕ, рекреаційний, пізнавальний, екологічний, пригодницький та ін. В той же час, головною проблемою розвитку туризму Київської області є відсутність системної підтримки у розбудові туристичної інфраструктури, єдиного концептуального підходу у формуванні та просуванні туристичних продуктів області, а також відсутність розвитку наявного туристичного потенціалу, який безперечно є одним з найбагатших в країні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження туристичного потенціалу Київської області викладені в працях таких вчених, як: Панкова Є.В., Масляк П.О., Шищенко П.І., Івченко А.С., Тараненко О.О., Жученко В.Г., Сементовський Н.Г. та ін. Кожен вчений досліджував відповідний сегмент, від впливу лісових рекреаційних масивів до історико-культурного потенціалу області, що впливає на загальний потенціал туризму та надає можливість оцінювати розгорнуту та повну інформацію щодо стану туризму в області.

Формулювання цілей статті. Ціллю дослідження є проаналізувати туристичні ресурси, їх потенціал, описати сучасний етап розвитку та інноваційний впровадження в сферу туризму області, окрім цього, обґрунтувати та визначити заходи, які проводяться для підвищення рівня активності туристів та покращення туризму області в цілому.

Виклад основного матеріалу. Потенціал туризму Київської області безмежний, адже він наповнений ресурсами, від людських, матеріально-технічних до культурно-історичних, природно-рекреаційних та ін. Область характеризується чіткими характеристиками: стрімким розвитком внутрішнього туризму, різноманітним туризму за видами, наявністю в кожному з її районів цікавих конкурентоспроможних туристичних продуктів, екскурсій, культурних програм та дозвілля, що передбачають активний, здоровий відпочинок.

Київська область має достатньо добре покрити транспортну мережу міжнародного, державного та регіонального значення. Через область пролягає три міжнародні транспортні коридори (№ 3, 7, 9) та залізниця за п'ятьма магістральними напрямками, довжина якої складає 1100 км. Окрім цього, область містить найбільший в Україні аеропорт в м. Бориспіль, що безперечно спрощує можливість пересування внутрішніх та міжнародних туристів [14; 17].

Київська область багата на рекреаційні ресурси, вона містить 177 річок до складу яких входить найголовніша артерія області – Дніпро, 55 водосховищ, які є привабливими для пляжного відпочинку, окрім цього налічують понад 2000 ставків та 750 невеликих озер. У межах Київської області налічують понад 78 баз відпочинку, які переважно знаходяться на березі Київського водосховища а також на базі відкритих цілющих родонових вод в Миронівці та Білій Церкві. Також область налічує один

біосферний заповідник, 2 національні природні парки, 2 регіональні ландшафтні парки, 97 заказників, 61 пам'ятка природи, 14 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва та 17 заповідних урочищ, що сприяють подальшому розвитку оздоровчо-рекреаційного туризму [1, с. 115; 11].

Київська область налічує понад 56 міст та сіл, які мають туристичний потенціал та намагаються привабити до себе туристів. До переліку міст, які розкрили свій туристичний потенціал входять: Ірпінь, Біла Церква, Вижгород, Чорнобиль та інші [7; 14; 18]. До списку найбільш відвідуваних туристичних місць Київської області входять: Чорнобильська зона відчуження, затоплена церква та Лиса гора у Ржищеві, Ландшафтний парк в с. Буки, Зоопарк «12 місяців», Добропарк, Парк «Київська Русь», Етнокомплекс «Українське село», гора Тотоха, Змієві Вали (с.Круглик та с. Ходосівка), Трипілля, проте є безліч і інших цікавих туристичних місць [2].

Через особливість певних туристичних місць, відкриваються нові напрями вподобань туристів, таких місць, як Чорнобиль – радіоактивний туризм. Даний напрям швидко зайняв туристичний сегмент ринку, а попит продовжує зростати з кожним роком все більше. Тури до Чорнобиля пропонує близько 20 різних туристичних підприємств, що свідчить про популярність напряму не тільки серед українців, але й цікаві іноземцям.

У 2018 році дану туристичну дестинацію відвідало близько 80 тисяч туристів, у 2019 році – понад 124 тисячі, а на сьогоднішній день, незважаючи на пандемію, понад 200 тисяч туристів побували там, більшість з яких іноземці. Розвивається кіно-туризм, оскільки дана дестинація отримала такої популярності серед іноземців після серіалу «Чорнобиль» [10; 15].

Одним із прикладів розвитку пізнавально-розважального туризму Київської області є парк «Київська Русь» в с. Копачів. Парк дозволяє пізнати історію Стародавньої Русі, звичаї тих часів та навчитися володіти певною зброєю. Тут постійно відбуваються тематичні фестивалі, ярмарки та заходи. На офіційному сайті парку можна віднайти анонси майбутньої розважальної програми. Розміри парку сягають 20 гектарів, де розміщено готель, зона відпочинку, канатна дорога, арена для представлень та рицарських боїв, загальна зона для прогулянок на конях. Даний парк немає аналогів не тільки в Україні, але й світі. Парк «Київська Русь» містить будівлі V-XIII, які існували в межах кордонів Дитинця Києва, а також Передмістя, туристи мають можливість побачити контур Києва X століття, обнесений по периметру оборонними спорудами, висота яких сягає 15 м. Окрім цього на арені парку проводять лицарські і лучні турніри та чемпіонати міжнародного значення, постійні фестивалі та шоу-програми «Ніч Івана Купали», «Ворожіння на Андріївські Вечорниці» та інші. Туристи мають можливість спостерігати костюмовані вистави, прийняти участь у бою та бути частиною парку «Київська Русь». Туристичний розвиток даної локації продовжується, керівництво співпрацює із існуючими спонсорами та шукає нових для покращення сервісу та збільшення існуючих локацій [18].

Парк «Олександрія» в м. Біла Церква має цікаву історію та безліч визначних місць, які приваблюють туристів. Кожного літа, в кінці серпня, проводять фестиваль повітряних куль «Олександрійська Феєрія», саме тоді українське місто перетворюється на турецьку Каппадокію. Фестиваль «Олександрійська Феєрія», присвячений повітряним кулям, які здійснюються над усім містом, також є можливість насолодитися музичним супроводом та їжею [18; 19; 20].

Варто зауважити, що збільшилася кількість культурних заходів, ярмарків, фестивалів у Київській області. Що свідчить про розвиток ярмаркового, фестивального туризму. Переважна кількість туристичних заходів такого характеру проходять саме в Києві, проте є й заходи, які проходять поза межами міста такі, як: сільськогосподарські ярмарки, які проходять з 4 по 10 травня по всім містам та селам Київської

області, Всеукраїнський фестиваль майстрів народної творчості «Переяславський ярмарок 2021», який проходить на початку жовтня, святкова програма якого налічує виставки робіт умільців, проведення майстер-класів, виступи фольклорних колективів, солістів-вокалістів, інструменталістів, наприклад «Вишгородська Покрова» – всеукраїнський фестиваль-конкурс хорових колективів. Також проходить всеукраїнський історико-музичний фестиваль «Під Покровом Тризуба» (м. Боярка), до програми якого включений мотопробіг, що проходить за маршрутом: парк Перемоги, м. Боярка – с. Білогородка – с. Гнатівка – с. Лука – с. Музичі – с. Княжичі – с. Жорнівка – с. Забір'я – м. Боярка, парк Перемоги [4; 10; 19; 20], Мото-рок-фестиваль від МД «Байконуті» в м. Яготин, одноденний фестиваль для мотогощиць, міжнародний еко-культурний фестиваль «Трипільське коло» біля міста Ржищев, фестиваль «Монголь'єрія. Мамо, я вдома», фестиваль повітряних куль – найбільший у Східній Європі, що проходить у травні.

Окрім фестивалів, область має безліч культурних об'єктів, які мають туристичний потенціал, проте досі даний потенціал не розкритий, одним із таких туристичних місць є: Музей Ткацтва в с. Обуховичі, Історико-краєзнавчий музей в смт. Іванків, монумент «Яйце життя» в смт. Іванків, подарунок від німецького зодчого Армін Кольбе, як символ відродження після Чорнобильської катастрофи, також монумент має отвір, в якому туристи залишають свої листи з надією, що їх прочитають майбутні покоління і зможуть уникнути помилок, які наданий момент створює людство. Будинок Марії Приймаченко в с. Болотня, Екопарк «Медвино» має площу понад 170 гектарів, де є можливість покататися на квадроциклах і одночасно розглянути три види оленів (плямистий, благородний і лань), африканські буйволи, зубр, бізони, коні Пржевальського, кулани, верблюди, лами й багато інших тварин. Окрім цього скуштувати молочну продукцію власного виробництва, зайнятися риболовлю або готувати обід на багатті [7; 8; 13; 16].

Проаналізувавши тури відомих туристичних компаній по Київській області (Туроператор Країна UA (Країна Ю Ей), Там Тур), можна виокремити такі види туризму, як:

- оздоровчий туризм: рекреаційні центри Білої Церкви, Ворзеля, Пущі-Водиці, а також Конча-Заспи, Пірного, Лютіжа, Клавдієво-Тарасового та Бучі;
- культурно-пізнавальний туризм: втбусні тури до Межигір'я, Фабрика Ялинково-Іграшок, Парк «Олександрія», Буки, Трипілля і т.д.;
- розважальний туризм: тури «Диваки Білої Церкви», тур «Фотосафарі в резиденції Сухолуччя», тур «Від квітів до равликів: Добропарк, Томашівка, Мазепинці»;
- релігійний туризм: Храм Святого Євгенія (с. Буки), Покровська церква у Фастові, дерев'яна церква Іоанна Богослова (с. Острійки), Успенська церква (с. Вільховець), Борисоглібська церква Вишгорода, Києво-Печерська Лавра (м. Київ);
- зелений туризм. Одними із найпопулярніших туристичних місць зеленого туризму Київщини є бази відпочинку «Щілін», Мальовниця, садиба «Синиця», садиба «Калиновий Куц», «Затишок», «Звенигород» та інші [3; 7; 9].

Із розвитком туризму в Україні виникла необхідність створити туристичний бренд для Київської області, адже в період із 2015–2020 роки потік туристів виріс на 39%. Проте виникає безліч проблем з інфраструктурою, адже немає необхідного фінансування для проектування нових готелів та реконструкції існуючих засобів розміщення Київської області. Через це понад 25 тисяч туристів не мають можливості скористатися послугою розміщення, особливо, коли рушає в декілька денні тури по області. Туристичний потенціал Київської області безмежний, проте через застарілу систему організації туристичних маршрутів та відсутності певного сайту чи мобільного додатку, прогрес припиняється [21].

На даному етапі Київська обласна державна адміністрація активно проводить зустрічі з місцевою владою районних міст, представниками бізнесу для залучення

до співпраці задля реалізації туристичного потенціалу області, але як зазначається в «Програмі розвитку туризму Київської області на 2021–2023 роки», затвердженій Рішенням Київської обласної ради від 24 грудня 2020 року № 043-01-VIII, є фактори, на які важко вплинути, сфера туризму зазнає збитків глобального масштабу внаслідок запровадження заходів для подолання пандемії коронавірусу та невизначеності подальшого розвитку ситуації. 96% туристичних дестинацій у всьому світі зазнали обмежень. Поряд із виїзним туризмом значних втрат зазнав і внутрішній туризм. В цілому, втрати туристичної галузі в Україні оцінюються у понад 1,5 млрд дол. США [5]. Основними цілями Програми є розробка маркетингових заходів, які будуть конкурувати на ринку послуг, заходів безпеки туристів, що на даний момент є головним аспектом функціонування світового туризму, просування провідних, відомих дестинацій в основі турів вихідного дня і продуктах ділового туризму (MICE), покращення туристичної та транспортної інфраструктури та розвитку системи орієнтування в регіоні [5; 7; 8; 10].

На даний момент, впроваджений та розроблений проект, який започаткований Київським ОДА – «Мандруй Київщиною». Даний сайт адаптований до сучасних умов і містить 3D – тури найпопулярніших та найцікавіших туристичних місць Київської області. 3D – тури – це інноваційна можливість зацікавити туриста та в результаті відправитись у справжню подорож до певного місця. Сайт містить онлайн-мапу, де вказані всі необхідні для туриста речі: туристичні місця, готелі, парки, кафе ресторани і т.д. Окрім цього, кожен має можливість поставити відмітку на карті туристичного місця, який на даний момент є не дуже популярним, та залишити повний опис, вказуючи контактні дані цього місця, години роботи та пошту. На сайті міститься 29 готових віртуальних маршрутів та 10 маршрутів відзнятих на відео для ознайомлення із місцевістю. Окрім цього, сайт дозволяє ознайомитися з інформацією на англійській мові, що є можливістю для інформування іноземних туристів [6; 20; 21].

Завдяки цим промо-маршрутам можна збільшити обсяг потоку туристів не тільки до звичайних міст області, але і сіл. Розглянувши один із маршрутів, можна дізнатися про ферму кіз «Бабині кози» в с. Галайки, ферму равликів «Мисливці на равликів» с. Володимирівка, Стара Гес в с. Щербакі, Казковий Яр в м. Васильків. Дані маршрути допомагають адаптуватися та скласти правильний маршрут для вивчення туристичних місць Київської області.

На шляху до формування бренду Київської області та підвищення попиту на відвідування туристичних місць даної дестинації Київська ОДА пропонує реалізацію національного туристичного проект-магніту «Водний маршрут Дніпром». Ідея даного проекту полягає у підвищенні туристичного попиту на місця, які знаходяться на березі р. Дніпро, таким чином, утворивши «магніти» для постійного потоку внутрішніх та зовнішніх туристів, окрім цього, популяризувати історико-культурні об'єкти Київщини. З реалізацією даного проекту покращиться інфраструктура міст, транспортна логістика та рівень соціально-економічного розвитку. Головними місцями даного проекту-магніту стануть: Чорнобильська зона, Київське море та набережна Вишгорода, парк «Межигір'я», визначні місця Трипільської культури в с. Трипілья, м. Переяслав, парк «Київська Русь» в с. Копачів, м. Ржищів та місця сили, парк «Олександрія» в м. Біла Церква, гора Тотоха та Шевченківські місця в м. Яготин [12; 17; 21].

Одним із перших районних міст Київської області стало місто Яготин, яке готове до співпраці задля підвищення туристичної конкурентоспроможності краю. Представники ОДА та керівництво Яготинського історичного музею обговорили перспективи розвитку туризму Київської області та можливості міжнародної співпраці. Окрім звичайного обговорення подальших перспектив, ОДА зробило подарунок Яготинському історичному музею. Музейний заклад отримав QR-коди, які є невід'ємною частиною оцифрування сфери туризму. Відсканувавши даний QR-код, турист має можливість

отримати всю необхідну інформацію про історичний музей, а також інформацію щодо Меморіального музею-садиби ім. К. Білокур [21].

Таким чином, можна прослідкувати позитивні моменти в організації туристичних інформаційних центрів в районних центрах, що надає можливості туристу більш широко ознайомитися з дестинаціями та відкрити для себе нові цікаві місця для ознайомлення та огляду. Залучення місцевої влади повинно проводитися більш активно, при цьому забезпечуючи безпеку туристам в сучасних умовах.

Висновки. У статті проведений аналіз сучасного стану розвитку туризму Київської області, де виявлено, що область володіє достатнім туристичним потенціалом для того, щоб стати провідною туристичною дестинацією України. Край налічує 194 природних туристичних місць, які потребують залучення маркетингових заходів за для популяризації та його подальшого розвитку. На даний момент впроваджено проект «Мандруй Київщиною», що вже націлений на іноземний ринок, проте необхідно впроваджувати заходи для формування бренду області, використовуючи сучасні інструменти, беручи досвід інших міст, областей, і не тільки українських. Виникає необхідність в організації туристичних інформаційних центрів, оновлення та побудова місцевої інфраструктури, впровадження формату сайту «Мандруй Київщиною» в мобільний додаток, ведення активних соціальних мереж місцевого самоврядування та загальна кооперація для реалізації туристичного потенціалу Київської області. Але потрібно зазначити, що без допомоги місцевої влади, бізнес структур це буде зробити важко. Тільки тоді Київщина, яка має весь необхідний потенціал для того, щоб стати провідним туристичним краєм, буде приваблювати не лише на існуючий потік туристів, але й акцентуватися на інший сегмент ринку.

Список використаних джерел:

1. Герасименко В.Г., Бедрадіна Г.К., Галасюк С.С. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону: монографія. Одеса : ОНЕУ, 2016. 262 с.
2. Давиденко І.В. Культурно-історична спадщина як основна складова розвитку культурного туризму в Україні. *The global competitive environment: development of modern social and economic systems. Chisinau, Republic of Moldova : Baltija Publishing*, 2017. Р. 20-22.
3. Сорокіна Г.О. Екологічний туризм: навчальний посібник. Луганськ: Вид-во Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, 2013. 204 с.
4. Ткаченко Т.І. Спеціалізований туризм: навч. посібник. Київ : КНТЕУ, 2017. 215 с.
5. Програма розвитку туризму Київської області на 2021–2023 роки Затверджено Рішення Київської обласної ради від 24 грудня 2020 року № 043-01-VIII. Київ, 2020. 30 с.
6. Стратегія розвитку Київської області на 2021–2027 роки Затверджено Рішення Київської обласної ради від 19.12.2019 № 789-32-VII. Київ, 2019. 141 с.
7. Бабарицька В.К., Бейдик О.О., Гаращенко А.А. Географічне забезпечення туристичного продукту. *Географія та туризм*. 2016. Вип. 20. С. 32–35.
8. Галасюк С.С. Аналіз рівня конкурентоспроможності регіонального ринку туристичних послуг. *Економічні науки. Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. Вип. 2. С. 89–92.
9. Галасюк С.С. Сучасний стан розвитку санітарно-курортної бази в Україні. *Економіка та управління підприємствами. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського*. 2017. Вип. 15. С.197–202.
10. Гапоненко Г.І., Шамара І.М., Євтушенко О.В. Туристичний ринок в Україні: тенденції та приховані можливості. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Том 5. № 1. С. 64–72.
11. Гулько Н.С., Скляр Г.П. Оцінка рекреаційно-туристичного потенціалу Київської області. Матеріали кафедрального круглого столу студентів та аспірантів (м. Полтава 19 листопада 2019 р.) / за заг. ред. Г.П. Скляра, Ю.В. Карпенка. Полтава : ПУЕТ, 2019. 128 с.
12. Кожушко Л.Ф., Сташук В.А., Рокочинський А.М., Фроленкова Н.А. Водний менеджмент в Україні: особливості та перспективи розвитку. *Економіка АПК*. 2020. № 7. С. 68–77.
13. Матеюк О.П., Кармаліта Д.С. Сучасні проблеми та перспективи розвитку екологічного туризму в Україні. *Науковий вісник*. 2019. № 2 (25). С. 39–41.

14. Панкова А.Ю., Тесенко В.В. Генезис поняття місто як первинного елементу регіональної економіки. *Ефективна економіка*. 2014. № 11. С.10–13.
15. Панкова А.Ю., Лагутін Т.В. Ефективність впровадження стратегії розвитку регіону у відповідності державної стратегії розвитку та Євроінтеграційних процесів. *Економіка та держава*. 2016. № 11. С. 58–60.
16. Пономарьова М.С., Головань Л.В. Екологічний менеджмент як інструмент сталого розвитку. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки*. 2013. № 5. С. 156–165.
17. Ткаченко Т.І., Гладкий О.В. Міський і сільський туризм: наукові підходи до формування і розвитку. *Товари і ринки*. 2016. Вип. 2 (22). С. 9–20.
18. Енциклопедія сучасної України: Київська область. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=11238.
19. Кузьмук О. Культурний туризм як інструмент формування національної ідентичності. URL: <http://old.niss.gov.ua/monitor/desember08/23.htm>.
20. Мандруй Київщиною. URL: <https://kyivregiontours.gov.ua>.
21. Офіційний сайт Київської обласної державної адміністрації. URL: <http://koda.gov.ua>.

References:

1. Gerasimenko V.G., Bedradina G.K., Galasiyk S.S. (2016) Otsinka turystychno-rekreatsiinoho potentsialu rehionu: monohrafiia [Estimation of tourist and recreational potential of the region: monograph]. Odessa: ONEU, pp. 262. (In Ukrainian)
2. Davydenko I.V. (2017) Kulturno-istorychna spadshchyna yak osnovna skladova rozvytku kulturnoho turyzmu v Ukraini [Cultural and historical heritage as a major component of the development of cultural tourism in Ukraine]. The global competitive environment: development of modern social and economic systems. Chisinau, Republic of Moldova: Baltija, pp. 20–22.
3. Sorokina G.O. (2013) *Ekolohichni turizm: navchalnyi posibnyk* [Ecological tourism: a textbook]. Luhansk: Luhansk Taras Shevchenko National University, pp. 204.
4. Tkachenko T.I. (ed.) (2017) *Spetsializovanyi turizm: navch. posibnyk* [Specialized tourism: textbook. Manual]. Kyiv: KNTEU, pp. 215.
5. Prohrama rozvytku turyzmu Kyivskoi oblasti na 2021-2023 roky Zatverdzheno Rishennia Kyivskoi oblasnoi rady (2020) [Tourism Development Program of Kyiv Region for 2021–2023 Approved Decision of the Kyiv Regional Council]. Kyiv, pp. 30.
6. Stratehiia rozvytku Kyivskoi oblasti na 2021 – 2027 roky Zatverdzheno Rishennia Kyivskoi oblasnoi rady (2019) [Development Strategy of Kyiv Region for 2021–2027 Approved Decision of the Kyiv Regional Council dated 19.12.2019 № 789-32-VII]. Kyiv, pp. 141.
7. Babaritskaya V.K., Beidyk O.O., Garashchenko A.A. (2016) *Heohrafichne zabezpechennia turystychnoho produktu* [Geographical support of the tourist product]. *Heohrafiia ta turizm*, vol. 20, pp. 32–35.
8. Galasyuk S.S. (2010) Analiz rivnia konkurentospromozhnosti rehionalnoho rynku turystychnykh posluh [Analysis of the level of competitiveness of the regional market of tourist services]. *Ekonomichni nauky*, vol. 2, pp. 89–92.
9. Galasyuk S.S. (2017) Suchasnyi stan rozvytku sanitarno-kurortnoi bazy v Ukraini [The current state of development of the sanitary base in Ukraine] *Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy*, vol. 15, pp. 197–202.
10. Gaponenko G.I., Shamara I.M., Yevtushenko O.V. (2020) *Turystychnyi rynek v Ukraini: tendentsii ta prykhovani mozhlyvosti* [Tourism market in Ukraine: trends and hidden opportunities] *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky*, vol. 1, pp. 64–72.
11. Gulko N.S., Sklyar G.P. (2019) Otsinka rekreatsiino-turystychnoho potentsialu Kyivskoi oblasti [Assessment of recreational and tourist potential of Kyiv region] Proceeding of the materials of the *cathedral round table of students and graduate students (Ukraine, Poltava, November 19, 2019)* (eds. G.P. Sklyar, Y.V. Karpenko), Poltava: PUET, pp. 128.
12. Kozhushko L.F., Stashuk V.A., Rokochinsky A.M., Frolenkova N.A. (2020) *Vodnyi menedzhment v Ukraini: osoblyvosti ta perspektyvy rozvytku* [Water management in Ukraine: features and prospects of development]. *Ekonomika APK*, no. 7, pp. 68–77.
13. Mateyuk O.P., Karmalita D.S. (2019) *Suchasni problemy ta perspektyvy rozvytku ekolohichnoho turyzmu v Ukraini* [Modern problems and prospects of ecological tourism development in Ukraine]. *Naukovyi visnyk*, vol. 25, no. 2, pp. 39–41.

14. Pankova A.Y., Teslenko V.V. (2014) *Henezys poniattia misto yak pervynnoho elementu rehionalnoi ekonomiky* [The Genesis of the concept of the city as the primary element of the regional economy]. *Efektivna ekonomika*, vol. 11, pp. 10–13.

15. Pankova A.Y., Lagutin T.V. (2016) *Efektivnist vprovadzhenia stratehii rozvytku rehionu u vidpovidnosti derzhavnoi stratehii rozvytku ta Yevrointehratsiinykh protsesiv* [The effectiveness of the implementation of the development strategy of the region in accordance with the state development strategy and European integration processes]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 11, pp. 58–60.

16. Ponomareva M.S., Golovan L.V. (2013) *Ekolohichniy menedzhment yak instrument staloho rozvytku* [Environmental management as a tool for sustainable development]. *Visnyk KhNAU: Ekonomichni nauky*, no. 5, pp. 156–165.

17. Tkachenko T.I., Gladky O.V. (2016) *Miskyi i silskyi turizm: naukovi pidkhody do formuvannia i rozvytku* [Urban and rural tourism: scientific approaches to the formation and development]. *Tovary i rynky*, vol. 2, no. 22, pp. 9–20.

18. *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy: Kyivska oblast* [Encyclopedia of modern Ukraine: Kyiv region]. Available at: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=11238.

19. Kuzmuk O. *Kulturnyi turizm yak instrument formuvannia natsionalnoi identychnosti*. [Cultural tourism as a tool for the formation of national identity]. Available at: <http://old.niss.gov.ua/monitor/desember08/23.htm>.

20. *Mandruy Kyivshchynoiu* [Travel through Kyiv region]. Available at: <https://kyivregiontours.gov.ua>.

21. *Ofitsiinyi sait Kyivskoi oblasnoi derzhavnoi administratsii* [Official site of the Kyiv Regional State Administration]. Available at: <http://koda.gov.ua>.